

بیاموز و بگو: برای به کارگیری درست زبان و توفیق در برقراری ارتباط گفتاری و نوشتاری و نیز سازمان‌دهی بهتر فکر و ذهن، دانش‌آموز نیازمند است تا الگوهای دستوری صحیحی را در زبان فارسی معیار بداند و عادت کند تا آنها را در گفته‌ها و نوشته‌های خود به کار بندد.

در روند زبان‌آموزی در دوره ابتدایی علاوه بر تلاش برای رشد و تقویت مهارت‌های زبان‌آموزی، نقش فرازبانی و تقویت آن در ذهن و زبان نیز در برنامه درسی زبان‌آموزی مطرح است، به طوری که دانش‌آموز بتواند از زبان فارسی معیار برای تعبیر و تفسیر زبان استفاده کند، یعنی واژه‌ای را تعریف و تفسیر کند، به تشریح و تبیین عناصر زبانی بپردازد و سازمان درونی کلمه‌ها و جمله‌ها را بشناسد و بتواند جمله‌های صحیح دستوری را در گفته‌ها و نوشته‌های خود به کار گیرد.

در این فعالیت دانش‌آموز با ساخت نحوی زبان، آشنا می‌شود. یکی از انتظارات در این فعالیت این است که دانش‌آموز بتواند بین عناصر مختلف یک جمله به منظور رسانندگی پیام آن، رابطه هم‌نشینی برقرار کند، مثلاً جمله‌ای را که در آن یک کلمه با هر نقش دستوری، حذف شده باشد، بتواند در جای مناسب خود در جمله قرار دهد. علاوه بر هم‌نشینی، مهارت به کارگیری درست محور جانشینی نیز ضروری است، یعنی بتواند به جای یکی از کلمه‌های مندرج در آن جمله کلمه مناسب دیگری را جانشین کند. این امر در زبان‌آموزی نقش مؤثری را ایفا می‌کند. اگر استفاده از محور جانشینی نبود، ذهن نمی‌توانست هزاران هزار جمله را برحسب موقعیت‌های متفاوت، عیناً در حافظه انبار کند و مسلماً در نیازهای ارتباطی فرو می‌ماند و از عهده بیان موقعیت‌های تازه و ناآشنا برنمی‌آمد. استفاده از محور جانشینی است که زبان را پویا، زایا و خلاق کرده است.

بیشتر تمرین‌های مربوط به فعالیت «بیاموز و بگو» کار بر روی ساختار جمله است در زبان فارسی معیار، به کارگیری ساختار صحیح جمله‌ها با توجه به زمان‌های مختلف (حال، آینده و گذشته) به کارگیری صفت‌ها (ساده، تفضیلی و عالی) و اضافه کردن صفاتی به اسم‌ها برای زیباتر شدن جمله‌ها و نیز به کارگیری مناسب نقش‌ها در جمله است (منظور از نقش نما، عامل تشخیص نقش کلمات در جمله است، مانند نقش نمای مفعول که تک‌واژ «را» است و نقش نمای اضافه و صفت، نقش نمای ندا، مانند ای و...).

از انواع دیگر تمرین‌های مربوط به «بیاموز و بگو»، به کارگیری مثل‌هاست. چند مهارت نگارش نیز در آموزش نکته‌ها موجود است. در آموزش این فعالیت به توصیه‌های زیر توجه شود:

۱- در برخی از فعالیت‌ها اگر چه آموزش دستور زبان مطرح است ولی این آموزش به طور غیرمستقیم مورد نظر است. سعی کنید در تدریس از نقش دستوری کلمه‌ها نامی برده نشود.

۲- در نحوه آموزش، سعی کنید با طرح مثال‌های مختلف پیرامون تمرین‌های در نظر گرفته شده، نکته معین شده را در ذهن دانش‌آموزان تثبیت کنید. در آموزش قاعده‌ها، روش از جزء به کل یا روش استقرایی را بیشتر به کار ببندید و تلاش بر این باشد تا در روند آموزشی از طریق ارائه مثال‌ها، مصداق‌ها و شواهد، دانش‌آموزان به کشف قاعده نایل شوند.

۳- «بیاموز و بگو»، را با درس یا درس‌های قبل یا با مثال‌هایی از کتاب‌های درسی یا غیردرسی پیوند دهید.

۴- دانش‌آموزان را هدایت کنید تا مثال‌ها و مصداق‌ها را خود به زبان آورند و سپس روی تابلو یادداشت کنند.

۵- در اجرای فعالیت‌های جمله‌سازی چه آن دسته از تمرین‌هایی که مربوط به فعالیت بیاموز و بگو است و چه فعالیت‌های دیگر کتاب نگارش، شرایط را در کلاس به گونه‌ای فراهم آورید تا دانش‌آموزان جمله‌های بیشتر و متفاوت‌تری را بگویند یا بنویسند، زیرا هر قدر که تلاش بیشتری در این راستا شود، دانش‌آموزان هم جمله‌های بیشتری را از یکدیگر یاد می‌گیرند و هم خلاقیت آنها شکوفاتر می‌شود.